

DOKUMENTY A MATERIÁLY

UDALOSTI FRANCÚZSKO-RAKÚSKEJ VOJNY ROKU 1809 VO VZŤAHU K PREŠPORKU ZAZNAMENANÉ V LETOPISOCH KAPUCÍNŮV

MATEJ ČAPO

ČAPO, M.: Events of the Franco-Austrian War of 1809 in Relation to Pressburg, as Recorded in the Annals of the Capuchins. *Vojenská história*, 2, 29, 2025, pp 73-90, Bratislava.

In 1809, the Franco-Austrian war significantly affected life in Pressburg (today's Bratislava) and its surroundings. However, only a few ego-documents provide testimony regarding the events that occurred in this region. Chronicle entries of some Pressburg monasteries are a valuable source of information about these events. One of these is the *Annales P. P. Capucinatorum*, housed in the state archive in Bratislava, which has so far escaped the attention of historians in this context. This contribution consists of a transcription and annotated Slovak translation of a selected Latin-written section of the *Annales P. P. Capucinatorum*, which details events related to the military campaign of 1809. The relevant records cover the period from 17 May to 22 November 1809. To preserve authenticity, the transcription retains the original capitalisation. Abbreviated words are spelled out in square brackets. In the manuscript, subheadings appear as marginal notes alongside the relevant paragraphs.

Keywords: Military history, Austrian Empire, Napoleonic wars, Franco-Austrian war in 1809, Pressburg, Capuchins, *Annales P. P. Capucinatorum*.

DOI: <https://doi.org/10.69809/vojhist.2025.29.2.4>

Život v Prešporku a jeho okolí v roku 1809 značne ovplyvnila francúzsko-rakúska vojna. Od začiatku júna sa nepriateľ takmer poldruha mesiaca neúspešne pokúšal ovládnuť opevnené prešporské predmostie, ktorého základ sa nachádzal na ostrove Mostná niva.¹ Samotný Prešporok opakovane čelil delostreleckému ostreľovaniu a bombardovaniu. Napriek tomu, že sa nepriateľovi nepodarilo mesto dobyť, na základe prímeria podpísaného v noci z 11. na 12. júla v Znojme sa aj Prešporok stal súčasťou francúzskej strany demarkačnej línie. Dňa 14. júla Prešporok obsadili nepriateľské jednotky, ktoré ho viac než štyri mesiace okupovali.² Vojenské dianie a nepriateľská okupácia sa zásadne dotkli predovšetkým miestnych obyvateľov. Svedectvo o tomto takmer pol roka trvajúcom období nám však prináša iba málo ego-dokumentov. Cenný zdroj informácií predstavujú kronikárske diela niektorých prešporských kláštorov.³ Jedným z nich sú *Annales P. P. Capucinatorum*

¹ Územie dnešného Sadu Janka Kráľa v Petržalke.

² K bojom o prešporské predmostie a okupácii Prešporka bližšie pozri napríklad: ČAPO, Matej. Generálmajor Bianchi – Vojak, ktorý ubránil prešporské predmostie v roku 1809. In: *Historická revue*, 2022, roč. 33, č. 11, s. 34 – 40; ČAPO, Matej. Okupácia Bratislavy v roku 1809. In: RYBÁR, Lukáš – ŠKORVANKOVÁ, Eva (eds.). *Acta historica Posoniensia XXXII. Historické štúdie*, 2017, s. 62 – 83; ŠPIRKO, Dušan – LUPTÁK, Miroslav. Obrana bratislavského predmostia vo francúzsko-rakúskej vojne v roku 1809. In: *Vojenská história*, 2002, roč. 6, č. 1, s. 3 – 28; VYČISLÍK, Alojz. Napoleonské vojny a Bratislava. In: KALESNÝ, František (ed.). *Bratislava. Spisy Mestského múzea v Bratislave*, zv. IV. Martin : Osveta, 1969, s. 209 – 256; WRETZL, František. Bratislavské predmostí v r. 1809. In: *Vojenské rozhledy. Revue militaire tchécoslovaque*, 1923, roč. 4, č. 1, s. 1 – 20.

³ Publikovaný bol prepis a komentovaný slovenský preklad kroniky Milosrdných bratov. Bližšie pozri: ČAPO, Matej. Udalosti francúzsko-rakúskej vojny roku 1809 vo vzťahu k Prešporku zaznamenané v kronike Milosrdných bratov. In: *Vojenská história*, 2023, roč. 27, č. 4, s. 89 – 100.

(*Letopisy otcov kapucínov*) uložené v Štátnom archíve v Bratislave,⁴ ktoré v tejto súvislosti dosiaľ unikali pozornosti historikov.

Cieľom príspevku je predložiť čitateľom prepis a komentovaný slovenský preklad⁵ vybranej latinsky písanej časti *Annales P. P. Capucinatorum*, ktorá opisuje dianie súvisiace s vojnou roku 1809 vo vzťahu k Prešporoku. Relevantné sú záznamy týkajúce sa obdobia od 17. mája do 22. novembra 1809. Text je písaný úhladným humanistickým písmom. Jeho autor nie je podpísaný, avšak na základe komparácie rukopisných textov v rámci skúmaného diela sa možno domnievať, že ním bol páter Eucharius. V záujme zachovania autenticity je pri prepise textu zachovaná pôvodná transkripcia vrátane používania kapitálok. Skrátene slová sú rozpísané v hranatých zátvorkách. Podnadpisy sú v rukopise uvedené ako marginálie k príslušným odsekom.

Novum Bellum

En Novae, et inexpectatae miseriae! Recrudescente enim iterum Bello inter Nos, et Gallos, Hostis tanta Celeritate occupavit Viennam, Ut 17^a Maij jam in adversa Danubii Rippa Circiter 1400 Eqvites Galli constiterint, qvibus tamen amoto jam prius Volatili Ponte cum omnibus alijs Navigiis transitus non patebat, Unde relicto hac Vice Posonio per Austriam ad Locum Pugnae properarunt, qvae habita fuit cruentissima 21^a Maij intra Aspern, et Eslingen. Esto autem Pugna haec hucdum invicto Napoleoni infaustra fuerit, qvia tamen Nostri Victoriam prosecuti non Sunt, Sed libere Hostem fugere permiserunt, brevi intervallo Se recolegit, auctisq[ue] ex Bavaria, et Imperio Copiis, ad finem Mensis Maij rursus Posoniu[m] expugnaturus advenit, inq[ue] Köpstin consedit, et qvamvis in obposita Danubii rippa Milites Nostri, qvantum brevi temporis intervallo fieri licuit, Aggeres, et Valla construxerint, nihilominus tamen Galli Copiosi paucos adhuc eotum Nostros aggressi, 1^a Junij Sclopis, et Tormentis Circa 8va[m] hora[m] Vespertinam Eos impetentes, hora 10^a ex Pagello, Engerau dicto, et a Nostris prius exusto, expulerunt, unde deinde maximum damnum illatum est Civitati per explosionem Tormentoru[m], et Mortarioru[m].

Obsessio Posonij

Nam jam die 4^a Junij ab hora 10^a Matutina usq[ue] 3^a[m] Pomeridiana[m] grandibus Tormentorum globis impetivere Civitatem, qvorum duo Cecidere ad Nostrum Hortum cum Una granata, cujus 4ta pars inventa ponderabat ultra 3 libras, Sine tamen alio aliquo damno vel apud Nos, vel in Civitate Causato, praeterqvam, qvod Unam Personam mactaveri[n]t, et paucos alios laeserint. – Diebus intermediis Solummodo in Engerau Certatum est Sclopis, Bajonetis, et gladiis, audiebat[ur] tamen interdum etiam intermixtus Tormentorum fragor, qvin tamen Nostri ex Aggeribus exturbari potuissent. Sed 12ª Junij ingentem Copiam globoru[m], et Pyrobolorum, Vulgo Kartacs ad Civitatem evibrantes magnam ruinam Causarunt Monialibus S. Ursulae, et domibus Civium attamen Sine incendio usqve 15^a[m] ubi Suscensus est Pons Danubialis, et in medietate Combustus, unde ad usq[ue] reparationem

⁴ Štátny archív v Bratislave, Bratislavské kláštorý, Kapucíni, IV. B. 3. b. Knihy kapucínov, 2. Historia domestica, Annales P. P. Capucinatorum, fol. 676 – 680.

⁵ Za pomoc pri preklade ďakujem PhDr. Alexandre Corbett Dekanovej a Mgr. et Mgr. Martinovi Neumannovi, PhD.

Ejus nullae Suppetiae mitti poterant, qvodo vero Notatu dignum, est: Qvodo qvotiescunq[ue] Aggeres in Engerau Hostes aggressi sunt, toties etiam ad Urbem Copiosos globos, ac Bombas evibrarunt, unde factum, qvodo 26ta hujus etiam Conventus Noster circa 11^a[m] Noctis ex iis participaverit, nam duo globi Ejus Tectum perforarunt, Una vero ex maximis Bombis acervum Lignorum in Area dissipavit, qvin tamen ea accendisset, licet nimium quantum adusta fuerint.

Incendiu[m] 1^u[m] in Urbe

Ast longe funestioem Stragem causaverunt in Platea Capitulari per Unam Bombam, cadentem in Domum Parochialem, qvae illico exarsit, et qvoniam Videntes Hostes ignem, incessanter eo direxerunt Mortaria, et Tormenta cum globis, et Cartatsis, ita ut nemo Sine Vitae periculo Succurrere posset, infelicitate tota Platea usq[ue] ad Eccl[esi]a[m] Collegiatam, demptis 3 Domibus, igne Concremata est. Praeterea etiam in inferiori platea S. Michaelis, et in Vedricz aliquot Domus exustae Sunt, in Vicinis autem omnes fenestrae Confractae. – Die 27^a Vesperi adveniens Ipsemet Rex Franciscus, divertit ad Palatium Primatiale Suburbanum, Sed nec illuc Sine omni periculo, nam mortiferi globi ad usque adjacentem Hortum advolarunt. – Die 28^a Monarcha videns Ruinam Civitatis, et accedens Curiam Civicam, ibidem Congregatis Commissariis, deditionem Civitatis postalantibus, ne ex integro pereat, lachrymabundus respondit: Defacto totam Monarchiae Conservationem dependere ab hac resistantia, unde adhuc tantisper sustineant, qvodoqvod enim damni patienter, Se resarcire paratu[m] esse qva promissione percepta, omnia subseqva damna patienter tollerabant Cives, Rex vero, videns nec Personam Suam hic esse Securam, discessit, qvodoqvodo modum jam prius fecere Magnates, et Potentiores Cives, Qvi Se partim ad Suas Possessiones, partim vero ad Loca vicina contulerunt securitatis Causa Nec inmerito.

Incendium 2^{dum}

Nam subseqva Nocte horribilis facta est explosio omnis generis Tormentoru[m], et Mortariorum, unde non modo in Schlosberg plures Domus Judaeorum, Una cum Diversorio ad Albam Crucem, et Vicino Macello succensae, exarserunt, verum etiam Una grandior Bomba, Tectum Eccl[esi]ae Nostrae Una cum fornice transverberans, inq[ue] adversum Parietem vi maxima impingens, rupta magnam nobis ruinam Causavit, Siqvodo Vicinae duae Arae Laterales, et plura scamna a frustis disruptae Bombae viciata, fenestrae vero omnes tam in Eccl[esi]a, qvam in Choro per vehementem impetum fragoris confractae extiterunt, Sine tamen /:Deo laudes:/ Incendio, esto enim alia Bomba parietem ante ingressum Ianuae Conventus rapuerit, esto plures Conventum, Ecclesiam et Hortum transvolando ruptae sint, esto deniq[ue] Una granata Tectum Repositorii Doliorum Nostrorum accenderit, tamen per Vigilantiam Coqvi Nostri Fr[at]ris Floriani illico ignis extinctus est.

Incendium 3^{tiu}[m]

Non ita felix erat ipsa Civitas; nam Bomba Una succendit Curiam Civicam et Stabulum Primatis cum aliqva parte Palatii Ejus exiqva, interim hic Ignis facile extinctus est, verum Longe majorem produxere aliae Stragem, exusta est enim pars sanctimonialium Ursularum cum pluribus vicinis Domibus, item intra, et extra Portam S. Laurentii omnes Domus ad usq[ue] forum pro Vendendis Viridariis destinatum, unde undiq[ue] clamor, et Ejulatus magnus in Populo.

Protestatio Gen[eralis] Bianky

A 28^a Junij adusq[ue] 8va[m] Julij Ipsa Civitas tantisper conqvievit, qvoniam Hostes Solum modo in occupandis transdanubianis Vallis, et Aggeribus desudarunt, omni Nocte aggredientes Militiam Nostram, ad Civit[at]em vero solummodo per intervalla globos evibrantes, qvod forte adseribi potest Protestationi Belli Ducis Nostri Generalis Bianky, in Engerau comandantis, qva[m] submisit Mareschallo Davou Belli Duci Gallico Köptsinium, Significando: indecorum, et contra omnem Bellicam consvetudinem esse, ut Urbs, quae nullam exercet hostilitatem, ubi tamen ex Arce per Tormenta, et Bombas Castris Gallicis magna damna Causare posset, incendiis vastetur. Interim qvidqvid Sit, Satis est, qvod hoc tempore intervallo nullum aliud infortunium contigerit, quam qvod globus tormentarius sutori cuidam in Porta Domus Sediti Pedem rapuerit, pueru[m] vero paenes Ipsum Stantem mactaverit. Interim conqviesscente tantisper Civitate, conflictus eo Crebriores erant in Aggeribus Trans Danubianis. Inter Reliqvos memorabilis est Dies 8va Julij, qva jam hora 3^{tia} Matutina Hostis cum 7 Tormentis agressus Unum Propugnaculum Trans Danubianum expugnavit, et occupatis 5 Tormentis Militem Nostrum aliquvantulum retrusit, sed per Navalem pontem Succusum e Civitate accipiens, iterum exturbatus, non modo Hostis, verum etiam amissa Tormenta recuperata sunt, Caesis ultra 100 Gallis cum 3 Officialibus. Sed nec Nostri mansere indemnes, Nam Caeso uno Stabali cum pluribus Gregariis, Colonellus Benzur in Captivitatem incidit.

Pugna Decisoria infelix

Reliqvis Diebus in parte transdanubiana non amplius pugnabatur, siquidem maxima Pars Hostium ad Campos Marathonjos pro Pugna decisoria properabat, ne tamen Nostri id adverterent, omni Media hora unum globum Tormentarium ad Civitatem Volare fecerunt. Sed et Nostra Militia pro defensione Propugnaculorum n[on] necessaria, amoto Ponte Navali, qvi tantum aliquot diebus substitit, Ducente illam serenissimo Archi-Duce Ioanne Cis Danubium ad Eosdem Campos movit, ast, proh dolor! jam tarde, conflictus enim Cruentissimus, et pro Nostra parte funestissimus cum amissione ex utraq[ue] parte multorum Millium jam erat terminatus, hinc ea via, qva ivit, redire debuit:

Armistitium[m] 30 dierum

facile igitur conjecturare licet in qvas Angustias devenerint Posonienses, non obstante eo, qvod jam 11^a Julij Publicatum Sit Armistitium 30 Dierum inter Austriacos, et Gallos initum, firmatumq[ue].

Adventus Gallorum cum Vice Rege Ital[iae] & Discessus Nostrorum

Nec inmerito anxiebamur, Nam 14^a Julij hora 7^a Vespertina in Via demarcationis per Possessionem S. Ioannis, et Stomfam ducta, jam Una Phalanx Galloru[m] advenit, qva[m] sequenti Die aliquot Mille insequebantur, Nostra Militia Urbe excedente, et Castra extra Suburgium Plumenthal figente, qvin Una Pars Alteram infestasset. 19^a vero, qvo Vice Rex Italiae Posonium venit, Palatiumq[ue] Principis Grassalkovich insedit, Militia Nostra recessit ad Insulam Cittonum, Seu Csalo-Köz dictam, relictis solum[m]odo Excubiis pro Securitate Viae Demarcationis necessariis. Sed etiam Vice Rex cum Suis Sequenti die per Pontem a Gallis celeriter in Danubio constructum, transivit ad Partes Sopronienses, unde 24ta Julij Sum[m]o Mane Posonii magnus Tormentorum fragor audiebatur, qvi durabat

usq[ue] Meridiem, seqventi vero die inde multi huc advecti Sunt Saucii tam Nostri, qvam Gallorum, ex Qvibus intelleximus conflictum fuisse cum Insurgentibus, non considerato Armistitio.

Adventus 8000 Saxonu[m]

Mensis Augusti 5° in Locum discedentium Priorum Successere 8000 Saxones cum aliquot Centuriis Gallorum, et Itatorum, qvi postmodum narrabant, durante obsidione ex Engerau contra Civitatem 4000 Bombas, et granatas evibratas fuisse, in aggressionibus vero Vallorum, et Aggerum praeter 4 Generales, et Complures alios tam Stabales, qvam inferiores Officiales, ex Gallis, et Eorum Foederatis 17000 periisse, qvod tamen audire Civibus minime Solatiosum erat, cum odiosi hi Hospites per 6-8-10 Capita Domos Eorum insederint, qvos alere coacti sunt, non solum, verum etiam Proventus Comunes tam Civitatis, qvam Caesarios ad Se rapuerint, occupando Telonia, Pontem Volatilem, Tricessimam, Officium Salis, et Postae. Insuper nullum Civem aut Incolam extra Limites Urbis Sine Passualibus exmiserint, nec qvidem Religiosis, aut Ecclesiasticis Personis exceptis. Qvemadmodum nec a qvarterio dispensati sunt Conventus, et Alodia Sanctimonialium. Nos Capucini St[at]im ab initio accepimus 4 Currus Oneratos spoliis variis cum 16 Eqvis, et 8 Gallis, qvi Suos Eqvos ad Semi Vacuum Repositorium Lignorum introducentes, cum Stabulum tantum trium Capax existat, illuc faraginem Straminis, Faeni, et Avenae comportarunt. Pro fortuna non diutius illud occupatum tenere, qvam Semi altera die, et duabus Noctibus; nam Pater Guardianus Iustus Statim Seqventi Die Comissioni Mixtae in Curia Civica congregatae qvaerelam deponens, maximumq[ue] incendii periculum demonstrans, ab Ea Inqvisitores obtinuit, qvi rei veritate Comperta, Eos abire fecerunt. Non ita felices erunt PP[Patres] Franciscani, et Fratres Misericordiae, qvi ingratos Suos Hospites retinere debuerunt usqve plenarium abitum Eoru[m]. Maximum tamen Damu[m] Passae Sunt Ursulinae, qvibus in Alodio Suo Totum Stramen, foenum, Avena[m], et qvidqvid reperibile fuit, consumserunt.

Onomasis Napoleonis

Iam vero, esto haec omnia sat dolorosa fuerint, nihilomus justum hunc dolorem multum adhuc auxit apud bonos Cives Intimatum, et jam pridie per Tympana publicatum 15^a Aug[usti] in Colegiata Eccl[esi]a Celebrandum fore n[on] Festum Assumptionis B[eatae] M[ariae] Virginis, sed Onomasim Napoleonis, in qvem finem jam hora 4ta Matutina explosa sunt in Arce Tormenta. Hora 9na sub Vexillis, et diversa Musica Comparuit in Maxima Gala Diversa Militia, qvae partim in, et extra Eccl[esi]am, partim vero in diversis Foris collocata, sub Missa Solemni Sclopos exploserunt, qvemadmodum in Festo Theophoriae fieri assolet. Missa Solemnis, Cuj interesse debebant praeter Clerum, et Religiosos Ordines, etiam Antesignani Civitatis incepit qvamprimum Supremus Com[m]endans cum Suo Stabo advenit, et Terminata est cum Te Deum Laudamus, sub qvo etiam Tormenta explosa Sunt, idem factum in Meridie Sub pota Sanitate. Tandem Vesperi Civitatis major Pars illuminata.

Contributio a Gallis imposita

Interim, licet omnia hucdum relata, terifica, damnosa, et odiosa fuerint, tamen non adaeqvant id, qvod seqvitur: Adveniens Gallicus Generalis Intendens Riccé, significat a Suo Imperatore Comitatu, et Civitati Poseniensi intra Lineam Demarcationis existenti,

inpositam esse Contributionem 1,505,882 Francorum, cujus Una 4^a Solvi poterit in Schedis Bancalibus, alia 4^a In frugibus Viennam erga pretium currens devehendis, Dimidium vero in bona Moneta, vel Camsorialibus Literis. Caeterum ad rationem hujus Dimidii suppeditentur Merces pro Vestiendis Gallicis Copiis requisitae. Et qvidem –

5,637 Ulnae Gallicae Panni ordinarii pro Vestitu Exteriori.

4471 Ulnae dtto Panni Cerulei.

231 Ulnae dtto Panni Coccinei.

3794 Ulnae dtto Panni Albi.

14,344 Ulnae Gallicae Telae pro Subductura.

751 Ulnae dtto Telae non dealbatae.

22,549 Ulnae dtto Telae Albae pro Indusiis.

18,117 Librae Corii Vaccarum pro Calceamentis.

3529 Librae Corii bovini pro Plantis.

1412 Pelles Vitulinae pro Ocreis &c.

216 Eqvi – 491 Boves – Tandem 3064 Urnae Vini.

NB

Una Ulna Gallica facit semi alteram Nostrae.

Horum Omnium Pretium, per Gallos defigendum, Supputabitur ut Superius dictum fuit, è Summa Contributionis. Quid vero effective datum, aut Solutum fuerit, ad Nostram notitiam non pervenit.

Adventus Im[peratoris] Napoleonis

Augusti 31^a bono mane advenit et Ipse Napoleon Posonium, non tamen diu morabatur, postquam enim inspexisset Peripheriam, et Milites Suos in unum Congregatos, lustrassetq[ue] Arcem, Curavit Se duci per omnes Plateas tempore Obsidionis Concrematas, Subsistens cum Eqvo dixisse fertur Generalibus Suis, qvi Eum parites Eqvites comitabantur: Ah ista tamen extra Ordinaria fuit Crudelitas, Civitatem inermem, nec Se deffendentem ita destruere! quae Exclamatio utrum Sincera, aut Gallorum more Saltem ficta fuerit, problema esto, Satis Sit, qvod his dictis desolatam Civitatem reliquerit, et post horam 10^{a[m]} transeundo Pontem Danubialem gressus Suos, ut inaudivimus, Jaurinum versus direxerit. Hac Die, ut dicitur, finis fuit Armistitii, qvod tam[en] iterum ad Mensem prolongatum est.

Visitatio Conventuu[m]

Septembris 22da Sub Prandio ad Conventum Nostrum Venit Commissarius Gallicus cum Duobus Officialibus perlustrans Cellarium, Pavimentum, Stantiam cum omnibus repositoriis, probabilius ideo, ut Si quem Defectum Alimentorum paterentur, haberent unde Supplerent. A Nobis ibant ad Franciscanos, Misericordianos, et etiam Moniales, unde non inmerito omnes Consternati Sumus, interim, cum Mixta Deputatio Illos aliunde Sufficenter providerit, mansimus indemnes. Interim Illi alterum Praetextum assum[m]entes, dixerunt: Se inspicere, utrum non Sint recondita Arma, Sicut in Hispania factum. Qvidqvod autem horum Sit, Satis est, qvod abeuntes declaraverint: Nos exiguum Provisionem habere.

Pax inita Viennae

Licet autem Armistitium ab Initio Saltem pro 30 Diebus Statutum, 28va Aug[usti] Cessare debuisset nihilominus ob Tractatus, in Longum Se protrahentes, prologatu[m] est ad incertum tempus, qv[od] erat 14^a 8bris, qva Pax Inter Austriam, et Galliam Vienae Confecta, Subscripta, ac 15^a Ejusdem Viennae qvidem 100, Posonii vero 60 Tormentorum explosionibus manifestata, publicataq[ue] est, ast proh dolor! talis, tamq[ue] damnosa, qvalem Domus Austriaca nunquam somniasset, prout ex subseqvis Conditionibus patebit.

Puncta Pacis

1° Cedit Austria Gallis Carnioliam cum Apertinentiis, – Ex Corinthia Circulum Villacensem. – Comitatum Goriciae. – Territorium Montis Falconis. – Gubernium, ac Urbem Tergestum cum Fiume, Buccari, Cattaro Portubus. Verbo omnes in Dextera Savi fluvii positas Ditiones, ita, ut Savus Limites Constituat.

2do Regi Bavariae Cedit Ducatum Salisburgensem, et Bertoldsgadensem cum Parte Superioris Austriae, et qvidqv[od] in Imperio hucdum possedit.

3^{io} Regi Saxoniae Cedit Partem aliquam Bohaemiae, Regno Saxoniae adjacentem, cum Gallicia Occidentati in dextra Ripa Vistulae Sitam, ac insuper Territoriu[m] Cracoviense.

4to Deniq[ue] Cedit Russo Zamosciensem Circulum in Gallicia orientali cum Impopulatione 400 Mille Animaru[m], excepta Urbe Prodi. Qv[od] autem His omnibus adhuc magis dolorosum exstitit fuit, qv[od] Imperator Franciscus Charissimam Filiam Suam M[a]r[i]a[m] Ludovicam infensissimo Hosti Suo Nuptui tradere coactus sit.

Discessus Galloru[m] & Adventus Austriacoru[m]

Novembris 20^a post 4 Mensium, et 5 Dierum Commorationem, excedentibus Posonio Gallis, et Foederatis omnibus, exceptis 1100 Aegrotis, et Necessariis Chyrgis, successit Militia Nostra, et qvidem Legionis Pedestris Confiniariorum Pars, item Legionis Klebek, et Zach, cum Una Cohorte è Legione Hussaroru[m] Stipsits, qvi apertis, et Volantibus Vexillis, Clangentibus, et Concrepantibus undiqve Tubis, Tympanis, Musicisq[ue] Instrumentis cum gaudio et exultatione, Ducente Eos Campi Mareschalli Locumtenente Bianky ingressi Civitatem in Principe Foro tantisper Substiterunt, donec R[everen]d[i] ss[i]mus D[omi]nus Can[onicus] et Abbas Rausch in Eccl[esi]a St. Salvatoris Hymnu[m] Ambrosianu[m] terminavit.

Item Caesaris

Die 22da Ejusdem, August[us] Imperator hora 2da Pomeridiana, Jaurino movens Mane, per Pontem Navalem a Gallis Constructum, et ab Ampl[issimo] Magistratu redemptum, advenit Posonium, condescenditq[ue] in Vacua Primatiali Domo, ubi Salutatus a Civico Magistratu et Generali Stabo, cum Ministris Aulicis frequentes habuit Conferentias de Negotiis tam Militaribus, qvam Politicis, nullam tamen mentionem faciendo de compensatione damni, licet sebsqvis Diebus totam Civitatem perlustraverit, enormemq[ue] Ruinam ab incendiis Causatam propriis Occulis conspexerit. Promisit tamen Se velle erigere Statuam in Civitate, Seu Monumentum fidelitatis Ejusdem erga Regem, et Regnum.

Nová vojna

Pozri, nové a nečakané nešťastia! Po obnovení vojny medzi nami a Francúzmi nepriateľ s takou rýchlosťou obsadil Viedeň, že už 17. mája na opačnom brehu Dunaja zastalo asi 1 400 francúzskych jazdcov,⁶ ktorí, pretože už predtým bol odstránený lietajúci most⁷ so všetkými ostatnými plavidlami a nemali možnosť prejsť na druhú stranu, nateraz upustili od toho dostať sa do Prešporka, ale ponáhľali sa cez Rakúsko na miesto bitky, ktorá sa odohrala 21. mája⁸ medzi Aspernom a Esslingom a bola veľmi krvavá. Nech aj bola táto bitka nepriaznivá pre doteraz neporazeného Napoleona, avšak pretože ju naši nedoviedli do víťazstva, ale dovolili nepriateľovi slobodne ustúpiť, ten sa za krátko znova zoskupil a posilnený vojskom z Bavorska a ríše⁹ prišiel koncom mesiaca máj opäť s úmyslom dobyť Prešporok. Utáboril sa v Kittsee a hoci naši vojaci, koľko im krátky čas dovolil, na opačnom brehu Dunaja vybudovali násypy a valy, početní Francúzi predsa napadli malý počet našich, ktorí tam boli. Dňa 1. júna okolo ôsmej hodiny večer na nich zaútočili puškami a delami, o desiatej hodine ich vyhnali z dedinky nazývanej Engerau,¹⁰ ktorú naši predtým vypálili, a odtiaľ potom spôsobili veľkú škodu mestu strelami z diel a mažiarov.

Obliehanie Prešporka

Dňa 4. júna od desiatej hodiny ráno do tretej hodiny popoludní zaútočili na mesto veľkými delovými guľami. Dve padli do našej záhrady spolu s jedným granátom, ktorého nájdená štvrtina vážila viac ako tri libry, ale to všetko bez nejakej veľkej škody, či už u nás, alebo v meste, okrem toho, že zabili jednu osobu¹¹ a niekoľko ďalších zranili. V nasledujúcich

⁶ V novinách *Preßburger Zeitung* sa uvádza, že francúzsky jazdecký oddiel sa na pravom brehu Dunaja oproti Prešporku objavil už večer 16. mája 1809. *Preßburger Zeitung*, 1809, roč. 45, č. 36, s. 417. Išlo o predsunutú jazdeckú hliadku, ktorá sa tu utáborila. Dve eskadrony sa pokúsili preplaviť na mestský breh, boli však odrazené. Dňa 20. mája Francúzi odtiahli, pretože Napoleon sústreďoval svoje sily na prechod cez Dunaj nad Viedňou pri ostrove Lobau. Bližšie pozri: ŠPIRKO – LUPTÁK, *Obrana bratislavského predmostia*, s. 5; WRETZL, *Bratislavské predmostí*, s. 3.

⁷ V skúmanom období pri Prešporku z dôvodu častých povodní neexistoval most z pevného materiálu. Preprava bola preto realizovaná prostredníctvom kyvadlového mosta, ktorý bol nazývaný aj lietajúcim mostom (die fliegende Brücke). V prostriedku toku Dunaja bol ukotvený dlhý rad člnov navzájom pospájaných lanami. Na dlhšom lane k nemu bola upevnená veľká kompa, ktorú po natočení kormidla prúd rieky ľahko presmeroval z jedného dunajského brehu na druhý. Takéto spojenie bolo bezpečné, pretože člny sa prispôbovali výške hladiny, s ktorou stúpali a klesali. V prípade potreby bolo možné kyvadlový most bez problémov rozobrať. Dňa 12. mája 1809 sa na ceste z Viedne do Prešporka objavili prvé prieskumné jednotky *Grande Armée*. O tri dni neskôr bol lietajúci most z bezpečnostných dôvodov odstránený a všetky lode boli stiahnuté k mestskému brehu.

⁸ Bitka pri Asperne-Esslingu sa odohrala v dňoch 21. a 22. mája 1809.

⁹ V skutočnosti išlo o Napoleonových spojencov z Rýnskeho spolku. Ten v roku 1806 nahradil Svätú rímsku ríšu nemeckého národa, ktorá v dôsledku Prešporského mieru prestala existovať. Bližšie pozri: ČAPO, Matej. Napoleonské vojny a stredná Európa. In: MÜCSKA, Vincent – RYBÁR, Lukáš – ROŠKOVÁ, Daniela (eds.). *Stredná Európa v premenách času. Štúdie k sociálnym dejinám. Druhý zväzok*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2023, s. 98.

¹⁰ Obec Engerau sa nachádzala na území dnešnej Petržalky.

¹¹ Podľa iných prameňov pri delostreleckom bombardovaní prišli o život dve ženy. Porovnaj: ČAPO, Matej. Svedectvo Gregora Dankovského o obliehaní Prešporka v roku 1809. In: *Vojenská história*, 2023, roč. 27, č. 2, s. 90; ČAPO, Matej. Napoleonské vojny vo vzťahu k Prešporku očami vinohradníckej rodiny. In: *Vojenská história*, 2024, roč. 28, č. 2, s. 13.

dňoch sa bojovalo len v Engerau puškami, bajonetmi a šablami, ale sem tam bolo počuť aj burácanie diel, ktoré však nemohlo vyhnúť našich z násypov. Ale 12. júna vypálili veľký počet gúl a delostreleckých granátov, ľudovo nazývaných kartáče, a spôsobili, že sa zrútila veľká časť kláštora sv. Uršule a poškodili sa domy mešťanov. To všetko ešte bez požiaru až do 15. [júna – pozn. autora], keď podpálili most cez Dunaj,¹² ktorý do polovice zhorel, a preto sa nemohla poslať žiadna pomoc na jeho opravu. Hodno poznamenať, že koľkokrát nepriatelia urobili výpad na násypy v Engerau, toľkokrát aj vypálili množstvo gúl a bômb na mesto. Tak sa stalo, že 26. tohto mesiaca [júna – pozn. autora] aj náš konvent okolo jedenástej hodiny v noci od nich niečo utŕžil, keď dve gule prerazili jeho strechu, jedna z najväčších bômb rozmetala hromadu dreva vo dvore, no nezapálila ho, hoci ohoreného dreva bolo veľmi veľa.

Prvý požiar v meste

Ďaleko väčšiu skazu však spôsobili na Kapitulskej ulici jednou bombou, ktorá dopadla na mestskú faru. Tá v dôsledku toho vzplanula, a keď nepriatelia videli oheň, ihneď tým smerom nasmerovali mažiare a delá s guľami a kartáčmi, takže nikto nemohol prísť na pomoc bez ohrozenia života. Nakoniec celá ulica okrem troch domov až po kolegiálny kostol [Dóm sv. Martina – pozn. autora] ľahla popolom. Okrem toho aj v nižšie položennej ulici sv. Michala [Michalská ulica – pozn. autora] a vo Vydrici boli niektoré domy spálené a v susedstve boli rozbité všetky okná. Dňa 27. [júna – pozn. autora] večer prišiel sám kráľ František,¹³ ubytoval sa v Primaciálnom paláci na predmestí,¹⁴ ale ani tam nebol bez ohrozenia, lebo smrtiace gule dolietali až do susednej záhrady. Dňa 28. [júna – pozn. autora] monarcha, vidiac ruiny mesta, prišiel do radnice a tam zideným komisárom, ktorí požadovali, aby sa mesto vzdalo a nebolo úplne zničené, v slzách odpovedal, že v skutočnosti záchrana celého kráľovstva závisí od odporu, a preto nech ďalej trpezlivo znášajú akúkoľvek škodu, ktorú je pripravený nahradiť. Keď dostali tento sľub, mešťania trpezlivo znášali všetky ďalšie škody. Kráľ, vidiac, že ani jeho osoba tu nie je v bezpečí, odišiel, tak ako už predtým urobili magnáti a významnejší mešťania, ktorí sa nie bez dôvodu v záujme bezpečnosti utiahli sčasti na vlastné majetky, sčasti do susedných miest.

Druhý požiar

Nasledujúcu noc totiž nastalo hrozné burácanie diel a mažiarov všetkého druhu, ktoré nielenže spálili veľa židovských domov v Podhradí spolu s hostincom Biely Kríž¹⁵ a susednými jatkami, ale jedna väčšia bomba preletela aj strechou a klenbou nášho kostola. Preveľkou silou vrazila do prednej steny, kde vybuchla a spôsobila nám veľké škody, a síce dva susedné bočné oltáre a viaceré lavice boli poškodené úlomkami vybuchnutej bomby a všetky okná ako v kostole, tak aj na chóre popraskali v dôsledku silného výbuchu, ale

¹² Išlo o most cez Auparkské rameno Dunaja oddeľujúce ostrov Mostná niva, na ktorom sa nachádzalo opevnené predmostie, od obce Engerau.

¹³ František I./II. (12. 2. 1768 – 2. 3. 1835), v rokoch 1792 – 1835 český a uhorský kráľ, v rokoch 1792 – 1806 ako František II. posledný cisár Svätej rímskej ríše nemeckého národa a v rokoch 1804 – 1835 ako František I. prvý rakúsky cisár.

¹⁴ Išlo o Letný arcibiskupský palác, dnešné sídlo Úradu vlády Slovenskej republiky na Námestí slobody.

¹⁵ Pravdepodobne išlo o hostinec Zlatý kríž, ktorý sa nachádzal na Kapucínskej ulici. Bližšie pozri: ORTVAY, Tivadar. *Ulice a námestia Bratislavy. Podhradie*. Bratislava : Albert Marenčin – Vydavateľstvo PT, 2017, s. 103 – 104.

(vďaka Bohu) bez požiaru. Napriek tomu, že iná bomba zrútila stenu pred vstupom do brány konventu, viaceré bomby vybuchli, prelietajúc ponad konvent, kostol i záhradu, a jeden granát zapálil strechu skladu nášho riadu. Vďaka ostrážitosti nášho kuchára, brata Floriána, bol však tento oheň uhasený.

Tretí požiar

Samotné mesto nemalo také šťastie; lebo jedna bomba zapálila radnicu a tajne prímasa s malou časťou jeho paláca,¹⁶ ale tento požiar bol ľahko uhasený. Ďaleko väčšiu škazu spôsobili iné bomby, zhorela totiž časť kláštora uršulínok s viacerými susednými domami, takisto všetky domy pred a za Laurinskou bránou až po námestie určené na Zelený trh,¹⁷ zovšadiaľ bolo počuť krik a veľký nárek ľudu.

Protest generála Bianchiho¹⁸

Po celý čas od 28. júna až do 8. júla bol v samotnom meste pokoj, pretože nepriatelia sa sústredili len na obsadenie valov a násypov na druhej strane Dunaja. Každú noc podnikali útoky na naše vojsko a na mesto pálili gule len sporadicky. Možno to pripísať aj protestu nášho vojenského veliteľa v Engerau, generála Bianchiho. Napísal maršalovi Davoutovi,¹⁹ francúzskemu veliteľovi, do Kittsee, že je nevhodné a proti všetkým vojnovým zvyklostiam, aby mesto, ktoré neprejavuje nijaké nepriateľstvo, aj keď by mohlo z Hradu delami a bombami spôsobiť francúzskemu táboru veľké škody, bolo ničené požiarimi. Nech bola príčina akákoľvek, dosť na tom, že v tomto čase sa neprihodilo žiadne iné nešťastie, len to, že delová guľa akémusi obuvníkovi, ktorý sedel na prahu domu, odtrhla nohu a chlapca, ktorý stál pri ňom, zabila.²⁰ Medzitým, ako bol v meste tak dlho pokoj, sa o to častejšie odohrávali boje na násypoch za Dunajom. Z nich je pamätný deň 8. júl, keď už o tretej hodine ráno nepriateľ so siedmimi delami napadol jedno zadunajské opevnenie, dobyl ho, získal päť diel a našich trochu zatlačil, ale naši dostali z mesta posilu cez pontónový most a nielenže zahnali nepriateľa, ale získali späť aj stratené delá, pričom

¹⁶ Išlo o Primaciálny palác na dnešnom Primaciálnom námestí.

¹⁷ Zelený trh sa nachádzal v priestore okolo súššia sv. Floriána pri vyústení Laurinskej, Špitálskej a Dunajskej ulice (v roku 1938 bolo súššie premiestnené k Blumentálskemu kostolu). Miesto bolo pôvodne nazývané Obilný trh (Getreidemarkt), pretože sa tu predávalo obilie. Koncom 18. storočia dostalo názov Hydinový trh (Geflügelmarkt). Až do roku 1879 ho nazývali Hydinovým aj Zeleným trhom (Grünerplatz), pretože vždy v utorok a sobotu sa tu predávala zelenina, ovocie, hydina a vajčka. ORTVAY, Tivadar. *Ulice a námestia Bratislavy. Ferdinandovo mesto*. Bratislava : Albert Marenčin – Vydavateľstvo PT, 2017, s. 40.

¹⁸ Vinzenz Ferrerius Friedrich, barón von Bianchi, vojvoda di Casalanza (1. 2. 1768 – 21. 8. 1855), vo svojej vojenskej kariére, ktorú začal počas vojny s Osmanskou ríšou, pokračoval aj v priebehu revolučných a napoleonských vojen. Vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809 sa vyznamenal ako veliteľ obrany prešporského predmostia. Za svoje zásluhy v bojoch pri Prešporku bol povýšený do hodnosti podmaršala.

¹⁹ Louis-Nicolas Davout, vojvoda d'Auerstädt, knieža d'Eckmühl (10. 5. 1770 – 1. 6. 1823), francúzsky generál, od roku 1804 maršal, účastník revolučných a napoleonských vojen, vyznamenal sa v bitkách pri Slavkove, Auerstäde alebo Deutsch-Wagram.

²⁰ Autor rukopisu na tomto mieste spája prípady, ktoré sa neodohrali v tom istom čase. Zmienky o obuvníkovi, ktorý prišiel o nohu, sa nachádzajú aj v iných prameňoch. Porovnaj: ČAPO, *Svedectvo Gregora Dankovského*, s. 92; ČAPO, *Udalosti francúzsko-rakúskej vojny*, s. 96. Spomínaným chlapcom bol Ludwig Pallehner, deväťročný syn meštianskeho obchodníka so železiarskym tovarom Stephana Pallehnera, ktorého 8. júla 1809 na Uhoľnom trhu (dnešné Hurbanovo námestie) zabila delová guľa. Porovnaj: *Preßburger Zeitung*, 1809, roč. 45, č. 60, s. 639.

zabili viac než 100 Francúzov s troma dôstojníkmi. Ale ani naši nezostali bez ujmy, lebo padol jeden štábný s viacerými radovými vojakmi a plukovník Benzur²¹ padol do zajatia.

Nešťastná rozhodujúca bitka

V ďalších dňoch sa už nebojovalo na zadunajskej strane. Prevažná časť nepriateľských síl sa totiž náhlila na Maratónske polia²² k rozhodujúcej bitke, a aby to naši nespozorovali, každú pol hodinu vypálili delovú guľu na mesto. Aj naše vojsko, ktoré nebolo potrebné na obranu opevnení, po odstránení pontónového mosta, ktorý slúžil len niekoľko dní, sa však pod vedením najjasnejšieho arcivojvodu Jána²³ pohlo na druhú stranu Dunaja smerom na tie isté polia, ale beda! Prišiel už neskoro, lebo veľmi krvavá a pre nás veľmi nešťastná bitka, v ktorej na oboch stranách padlo veľa vojakov, sa už skončila, preto sa musel vrátiť tou cestou, ktorou prišiel.

Prímerie na 30 dní

Lahko si možno predstaviť, do akých ťažkostí sa dostali Prešporčania, bez ohľadu na to, že už 11. júla²⁴ bolo zverejnené a vstúpilo do platnosti 30-dňové prímerie medzi Rakúšanmi a Francúzmi.

Príchod Francúzov s talianskym vicekráľom a odchod našich

A neznepokojovali sme sa zbytočne, lebo 14. júla o siedmej hodine večer po ceste, ktorou viedla demarkačná línia, cez obec [Moravský – pozn. autora] Svätý Ján a Stupavu už prišla jedna divízia Francúzov, ktorých nasledujúceho dňa nasledovalo niekoľko tisíc. Naše vojsko opustilo mesto a postavilo si tábor za predmestím Blumentál, aby jedna strana nenapádala druhú. Dňa 19. júla, keď do Prešporka prišiel taliansky vicekráľ²⁵ a usadil sa v paláci kniežata Grassalkovicha, naše vojsko ustúpilo na Žitný ostrov,²⁶ nazývaný aj Csalo-Köz, za sebou nechalo len stráže potrebné na ochranu demarkačnej línie. Aj vicekráľ so svojimi však už nasledujúceho dňa prešiel cez Dunaj po moste, ktorý narychlo postavili Francúzi, do Šopronskej stolice. Odtiaľ bolo 24. júla skoro ráno počuť v Prešporku veľký hrmot diel, ktorý trval až do poludnia, na druhý deň bolo odtiaľ privezených mnoho ranených ako našich, tak aj Francúzov, od ktorých sme sa dozvedeli, že tam bez ohľadu na prímerie vznikol konflikt s insurgentmi.

²¹ Plukovník Josef von Benzur (Benczur), jeden z najlepších Bianchiho ženijných dôstojníkov, padol do zajatia, keď sa vlastným príkladom snažil povzbudiť utekajúcich vojakov, aby sa zastavili a bránili pozície. BIANCHI, Friedrich Freiherr von. *Vertheidigung des Brückenkopfes vor Preßburg, im Jahre 1809*. Preßburg : Karl Kaspar Snischek, 1811, s. 88 – 89.

²² Označenie zrejme odkazuje na to, že rozhodujúca bitka pri Deutsch-Wagram v dňoch 5. a 6. júla 1809 sa odohrála na Moravskom poli.

²³ Ján Baptista Jozef Fabián Sebastián (20. 1. 1782 – 11. 5. 1859), rakúsky arcivojvoda, brat cisára Františka I./II. V roku 1809 viedol armádu proti talianskemu vicekráľovi Eugènovi de Beauharnais v Talianskom kráľovstve. Dňa 14. júna 1809 utrpel porážku v bitke pri Rábe.

²⁴ Prímerie bolo uzatvorené v noci z 11. na 12. júla 1809 v Znojme.

²⁵ Eugène de Beauharnais (3. 9. 1781 – 21. 2. 1824), francúzsky generál, taliansky vicekráľ, Napoleonov adoptívny syn.

²⁶ Pomenovanie „Insula Cittonum“ pre Žitný ostrov uvedené v rukopise sa mi nepodarilo nájsť. V dobových prameňoch sa vyskytujú pomenovania „Insula Cittuorum“ a „Insula Scironum“.

Príchod 8 000 Sasov

Dňa 5. augusta nastúpilo po vojakoch, ktorí už prv odišli, do mesta 8 000 Sasov s niekoľkými stotinami Francúzov a Talianov.²⁷ Tí potom rozprávali, že počas obliehania vystrelili z Engerau na mesto 4 000 bômb a granátov a pri útokoch na valy a násypy zahynulo okrem štyroch generálov a viacerých ako štábnych, tak aj nižších dôstojníkov, 17 000 Francúzov a ich spojencov.²⁸ Pre mešťanov však nebolo veľkou útechou počuť to, pretože títo nevítaní hostia sa usadili v ich domoch po šiestich, ôsmich, desiatich a museli ich živiť, a nielen to, prisvojili si aj verejné príjmy ako mestské, tak aj cisárske, obsadili mýtné stanice, lietajúci most, tridsiatkový úrad, soľný úrad a pošty. Okrem toho žiadneho mešťana alebo obyvateľa nepustili mimo mesta bez cestovných pasov, a to bez výnimky pre rehoľníkov alebo cirkevné osoby. Od ubytovacej povinnosti neboli oslobodené ani konventy a majetky mníšskych rádov. My kapucíni sme hneď od začiatku prijali štyri vozy naložené rôznou vojnovou korisťou so 16 koňmi a ôsmimi Francúzmi, ktorí voviedli svoje kone do poloprázdného skladu dreva, pretože do stajni sa zmestili len tri a tam im doviezli zmes slamy, sena a ovsu. Našťastie ho neokupovali dlhšie ako jeden a pol dňa a dve noci; lebo otec gvardián Justus hneď nasledujúceho dňa podal sťažnosť zmiešanej komisii, ktorá sa zišla na radnici. Poukazujúc na veľké nebezpečenstvo požiaru dosiahol, že boli poslaní vyšetrovatelia, ktorí, keď zistili opodstatnenosť sťažnosti, zariadili, že odišli. Otcovia františkáni a milosrdní bratia nemali také šťastie a museli svojich nemilých hostí vydržiavať až do ich úplného odchodu. Najväčšiu škodu utrpeli uršulínky, z ktorých majetku spotrebovali všetku slamu, seno, ovos a čokoľvek sa dalo nájsť.

Napoleonove meniny

Avšak hoci toto všetko bolo dosť bolestné, túto oprávnenú bolesť dobrých mešťanov ešte omnoho znásobil už deň predtým vyhubený oznam, že 15. augusta sa nebude v kolegiátnom kostole sláviť sviatok Nanebovzatia blahoslavenej Panny Márie, ale Napoleonove meniny, z dôvodu čoho už o štvrtej hodine ráno na Hrade vypálili z diel. O deviatej hodine sa v najväčšej paráde pod zástavami a za sprievodu rôznej hudby objavili rôzne vojenské jednotky, ktorých časť bola v kostole, časť mimo kostola na rôznych námestiach, počas slávnostnej omše vypálili salvu, ako je zvykom na sviatok Božieho tela. Slávnostná omša, na ktorej sa mali zúčastniť okrem kléru a rádov aj predstavitelia mesta, sa začala po príchode najvyššieho veliteľa so svojím štábom a ukončila sa chválospevom *Te Deum laudamus*, pri ktorom opäť vypálili z diel, to isté sa konalo na poludnie pri prípitku. Nakoniec bola večer vysvietená väčšia časť mesta.

Kontribúcia uložená Francúzmi

Hoci všetko, o čom sa tu píše, bolo hrozné, ničivé a odpudivé, predsa sa to nevyrovná tomu, čo nasleduje: prišiel francúzsky generálny intendant Riccé²⁹ a oznámil od svojho cisára, že

²⁷ Údaje o počte príslušníkov okupačných jednotiek v Prešporku sa v prameňoch rôznia. Bližšie pozri: ČAPO, Matej. Zaopatrovanie okupačných vojsk v Prešporku v období napoleonských vojen. In: MÜCSKA, Vincent – RYBÁR, Lukáš – ROŠKOVÁ, Daniela (eds.). *Stredná Európa v premenách času. Štúdie k sociálnym dejinám. Druhý zväzok*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2023, s. 722.

²⁸ Celkové straty francúzskej strany boli v skutočnosti podstatne nižšie, údaje dosiahli okolo 1 500 mužov. ŠPIRKO – LUPTÁK, *Obrana bratislavského predmestia*, s. 23.

²⁹ Gabriel Marie de Riccé (12. 7. 1758 – 29. 11. 1832), generál a politik obdobia Francúzskej revolúcie a 1. cisárstva.

Prešporskej stolici a mestu Prešporok, ktoré leží v demarkačnej línii, sa uložila kontribúcia 1 505 882 frankov, z ktorých štvrtina sa bude môcť zaplatiť v bankocetliach,³⁰ druhá štvrtina v potravinách podľa súčasnej ceny, ktoré sa majú doviesť do Viedne, polovica v hodnotných minciach alebo zmenkách. Do sumy tejto polovice patrí aj tovar poskytnutý na ošatenie francúzskeho vojska. A síce:

5 637 francúzskych lakťov bežnej látky na vonkajší odev

4 471 francúzskych lakťov modrej látky

231 francúzskych lakťov červenej látky

3 794 francúzskych lakťov bielej látky

14 344 francúzskych lakťov tkaniny na podšívku

751 francúzskych lakťov nebielenej tkaniny

22 549 francúzskych lakťov bielej tkaniny na košeľe

18 117 libier kravskej kože na topánky

3 529 libier volskej kože na подошвы

1 412 teľacích koží na holene atď.

216 koní – 491 volov – nakoniec 3 064 sudov vína.

Poznámka: jeden francúzsky lakeť³¹ je jeden a pol nášho.³²

Cena tohto všetkého, určená Francúzmi, bude odpočítaná, ako bolo uvedené vyššie, zo sumy kontribúcie. O tom, čo sa v skutočnosti odovzdalo alebo bolo zaplatené, nemáme vedomosť.

Príchod cisára Napoleona

Dňa 31. augusta ráno prišiel do Prešporka aj sám Napoleon,³³ ale nezdržal sa dlho, lebo po tom, ako si prezrel okolie a svojich vojakov, ktorí sa zhromaždili na jednom mieste, a prehliadol si Hrad, dal sa previesť všetkými ulicami zničenými ohňom počas obliehania a zastaviac sa na koni vrah svojim generálom, ktorí ho sprevádzali, povedal: Ach, toto bola ale mimoriadna krutosť, takto zničiť neozbrojené mesto, ktoré sa nebránilo! Či tento výrok naozaj povedal alebo bol podľa francúzskeho zvyku vymyslený, je otáznne, dosť na tom, že potom opustil zničené mesto a po desiatej hodine prešiel dunajským mostom a ako sme sa dopočuli, zamieril so svojim sprievodom do Rábu.³⁴ Týmto dňom vrah skončilo prímerie, ktoré však bolo opäť predĺžené na mesiac.

³⁰ Bankocetly predstavovali prvé papierové platidlá, ktoré boli používané v Habsburskej monarchii. Zavedené boli nariadením Márie Terézie z roku 1762 a v tom istom roku ich začala vydávať Mestská banka vo Viedni. Išlo o nekryté nezúčtiteľné štátne dlhopisy určené na krytie časti finančného schodku a zníženie štátneho dlhu. Neustále rastúci nedostatok strieborných peňazí bol na konci 18. a v prvom desaťročí 19. storočia vyvažovaný zvýšeným množstvom bankocetiel. V rokoch 1800 – 1804 sa štvornásobne zvýšil objem bankocetiel. Ich inflačný vývoj dosiahol po vojenskej porážke v roku 1809 vrchol. Objem štátneho dlhu v rokoch 1806 – 1811 vzrástol takmer trojnásobne. Ako spôsob riešenia kritickej situácie bol zvolený štátny bankrot, ktorý bol vyhlásený 15. marca 1811. Bankocetly prestali platiť a v pomere 1:5 boli menené za nové papierové bankovky – šajny.

³¹ Francúzsky lakeť (aune ancienne) = 1,1884 metra.

³² Prešporský lakeť = 0,783 metra.

³³ K Napoleonovej návšteve Prešporka bližšie pozri: ČAPO, Matej. Napoleonova návšteva Bratislavy v roku 1809 v kontexte jeho inšpekčnej cesty do Uhorska. In: HUPKO, Daniel (ed.). *Bratislava. Zborník Múzea mesta Bratislavy*, 2020, roč. 32, s. 222 – 235.

³⁴ Dnešný Győr.

Návšteva konventov

Dňa 22. septembra počas druhých raňajok³⁵ prišiel do nášho konventu francúzsky komisár s dvomi dôstojníkmi a prehľadávali pivnicu, povalu, priestor so všetkými skladmi, pravdepodobne preto, aby mali odkiaľ doplniť svoje zásoby, ak by mali nedostatok jedla. Od nás išli k františkánom, milosrdným a aj k mníškam, a preto sme nie bezdôvodne boli všetci vyplašení. Zostali sme však nateraz bez ujmy, pretože ich dostatočne z iných zdrojov zásobila zmiešaná komisia. Medzitým si našli inú zámienku a povedali, že hľadajú, či niekde nie sú ukryté zbrane, ako tomu bolo v Španielsku.³⁶ Nech už bolo príčinou čokoľvek, dosť na tom, že pri odchode prehlásili, že máme málo zásob.

Viedenský mier

Hoci bolo prímerie na začiatku stanovené len na 30 dní a 28. augusta malo prestať platiť, vzhľadom na to, že rokovania sa dlho ňaťahovali, bolo predĺžené na neurčitý čas. Jeho koniec nastal 14. októbra, keď bol dohodnutý mier medzi Rakúskom a Francúzskom vo Viedni podpísaný a 15. dňa toho istého mesiaca vo Viedni 100, v Prešporku 60 výstrelmi z diel oznámený a zverejnený. Ale beda, aký mier! Taký a tak zhubný, o akom sa rakúskemu domu nikdy nesnívalo, ako je zjavné z nasledujúcich podmienok.

Podmienky mieru

1. Rakúsko odstúpi Francúzom Kransko s pripojenými územiami – z Korutánska oblasť Villachu, – grófstvo Gorica, – územie Montefalcone, – gubernium a mesto Terst s prístavmi Fiume,³⁷ Buccari,³⁸ Cattaro.³⁹ Slovom všetky državy na pravej strane rieky Sáva tak, že rieka Sáva bude tvoriť hranice.

2. Bavorskému kráľovi odstúpi Salzburské vojvodstvo a Berchtesgadenské vojvodstvo s časťou Horného Rakúska a všetko, čo mu v ríši doteraz patrilo.

3. Saskému kráľovi odstúpi určitú časť Čiech, ktorá susedí so Saským kráľovstvom, západnú Halič na pravom brehu rieky Visla⁴⁰ a navyše územie Krakova.

4. Napokon odstúpi Rusku Zamošcenský okres⁴¹ vo východnej Haliči so 400 000 obyvateľmi okrem mesta Brody. Čo však vyčnievalo nad toto všetko oveľa bolestnejšie, bolo, že cisár František bol donútený dať svojmu najúhlavnejšiemu nepriateľovi za manželku svoju najdrahšiu dcéru Máriu Lujzu.⁴²

³⁵ Druhé raňajky = desiata, ktorá sa konzumovala asi po desiatej hodine.

³⁶ Pod zámienkou ukrývania zbraní boli prehľadané všetky kláštory v Prešporku vrátane tých ženských s výnimkou kláštora milosrdných bratov. Bližšie pozri: ČAPO, *Udalosti francúzsko-rakúskej vojny*, s. 98.

³⁷ Dnešná Rijeka.

³⁸ Dnešný Bakar.

³⁹ Dnešný Kotor.

⁴⁰ V skutočnosti išlo aj o územie na ľavom brehu rieky Visla.

⁴¹ Toto územie v skutočnosti pripadlo Varšavskému veľkovojvodstvu. Rusku pripadla východná časť Haliče (Tarnopol).

⁴² Mária Lujza (12. 12. 1791 – 17. 12. 1847), rakúska arcivojvodkyňa, cisárovná Francúzov, druhá Napoleonova manželka.

Odchod Francúzov a príchod Rakúšanov

Dňa 20. novembra Francúzov a ich spojencov, ktorí okrem 1 100 chorých a potrebných lekárov po štyroch mesiacoch a piatich dňoch pobytu odišli z Prešporka, nahradilo naše vojsko, a síce časť hraničiarskeho pešieho pluku, tiež Klebekovho a Zachovho pluku s jednou švadronou husárskeho Stipsitsovho pluku, ktorí s rozvinutými a vejúcimi zástavami a zo všetkých strán zvučiacimi a znejúcimi poľnicami, bubnami a hudobnými nástrojmi s radosťou a veselím, vstúpia pod vedením poľného podmaršala Bianchiho do mesta, zastali na Hlavnom námestí, kým najctihodnejší pán kanonik a opát Rausch⁴³ neskončil v kostole sv. Spasiteľa ambrosiánsky hymnus.

Príchod cisára

Dňa 22. toho istého mesiaca [novembra – pozn. autora] vznešený cisár (František I. – pozn. autora) o druhej hodine popoludní, po tom, čo ráno vyrazil z Rábu, prišiel do Prešporka cez pontónový most, postavený Francúzmi a zakúpený slávnym magistrátom, a vstúpil do prázdneho Primaciálneho paláca, kde bol pozdravený mestským magistrátom a generálnym štábom, s dvorskými ministrami sa často radil o záležitostiach ako vojenských, tak aj politických, nijako sa však nezmienil o náhrade škôd, hoci v nasledujúcich dňoch si prezrel celé mesto a na vlastné oči videl obrovské ruiny spôsobené požiarimi. Sľúbil však, že by chcel v meste postaviť sochu alebo pomník jeho vernosti kráľovi a kráľovstvu.⁴⁴

Dielo *Annales P. P. Capucinatorum*, aj s ohľadom na značne limitovaný počet prameňov tohto charakteru, predstavuje cenný zdroj informácií k dejinám Prešporka v období napoleonských vojen. Prezentovaný prepis a komentovaný slovenský preklad vybranej časti tohto diela pokrýva obdobie od 17. mája do 22. novembra 1809 spadajúce do rámca piatej protifrancúzskej koalície, keď bol Prešporok so svojim okolím v najväčšej miere zasiahnutý vojenskými udalosťami. V rámci záznamov, týkajúcich sa bojov o prešporské predmostie, delostreleckého ostreľovania a bombardovania Prešporka a jeho následnej okupácie, sú obzvlášť prínosné tie, ktoré sa vzťahujú k rádu kapucínov. Rozširujú poznanie o vplyve francúzsko-rakúskej vojny roku 1809 na Prešporok a prinášajú zaujímavý pohľad na udalosti „zdola“ optikou civilistov. Osobitnú pozornosť si zasluhuje záznam týkajúci sa Napoleonovej návštevy Prešporka, ktorá bola v minulosti pertraktovanou témou.

⁴³ Franz Rausch von Traubenberg (13. 9. 1743 – 25. 1. 1816), prešporský kanonik a opát. Ako profesor matematických disciplín pôsobil aj na Kráľovskej akadémii v Prešporku. Prednášal matematiku a niektoré jej aplikácie, zememeračstvo, stavitelstvo, hydrotechniku.

⁴⁴ Za vernosť, ktorú mu počas obliehania Prešporka prejavili tunajší obyvatelia, sa František I. rozhodol mestu odvdakať darovaním busty s jeho podobou. Sám však už tento zámer uskutočniť nestihol. Urobil tak až jeho nástupca rakúsky cisár Ferdinand I., ktorý ako Ferdinand V. bol posledným z uhorských kráľov korunovaných v Prešporku. Bustu Františka I. v klasicistickom štýle z bieleho mramoru vyhotovil v tridsiatych rokoch 19. storočia viedenský sochár Josef Klieber. Dňa 31. mája 1841 bola slávnostne odhalená v radnej sieniestskej radnice v Prešporku. Bližšie pozri: ČAPO, Matej. Vernému Prešporku od cisára. Príbeh busty Františka I. In: *Historická revue*, 2022, roč. 33, č. 5, s. 50 – 53.

M. ČAPO: DIE EREIGNISSE DES FRANZÖSISCH-ÖSTERREICHISCHEN KRIEGES VON 1809 IN BEZUG AUF PRESSBURG, AUFGEZEICHNET IN DEN ANNALEN DER KAPUZINER

Im Jahr 1809 griff der französisch-österreichische Krieg im Rahmen der fünften antifranzösischen Koalition tief in das Leben Pressburgs (heute Bratislava) und seiner Umgebung ein. Auf dem Gebiet des heutigen Petržalka fanden ab Anfang Juni eineinhalb Monate lang Kämpfe um den Pressburger Brückenkopf statt, und die Stadt selbst wurde mehrfach mit Artillerie beschossen und bombardiert. Auf Grundlage des in Znaim geschlossenen Waffenstillstands wurde Pressburg mit seiner Umgebung Teil der französischen Seite der Demarkationslinie und litt ab Mitte Juli unter einer über vier Monate andauernden feindlichen Besatzung. Nur wenige Ego-Dokumente berichten über die Ereignisse, die sich in diesem Zeitraum abspielten. Eine wertvolle Informationsquelle über das damalige Geschehen stellen jedoch die Chroniken einiger Pressburger Klöster dar. Eine davon sind die Annales P. P. Capucinatorum, die im Staatsarchiv in Bratislava aufbewahrt werden und bisher von der Geschichtswissenschaft weitgehend unbeachtet geblieben sind. Der vorliegende Beitrag bietet eine Transkription und kommentierte slowakische Übersetzung des ausgewählten, in Latein verfassten Abschnitts der Annales P. P. Capucinatorum, der sich mit den militärischen Ereignissen des Jahres 1809 befasst. Besonders relevant sind dabei die Aufzeichnungen aus dem Zeitraum vom 17. Mai bis zum 22. November 1809. Unter den Aufzeichnungen über die Kämpfe um den Brückenkopf, die Artilleriebeschießung und Bombardierung Pressburgs sowie die anschließende Besatzung der Stadt erweisen sich vor allem die Einträge als besonders aufschlussreich, die sich auf den Kapuzinerorden beziehen. Sie erweitern das Wissen über die Auswirkungen des französisch-österreichischen Krieges von 1809 auf das Leben in Pressburg und bieten eine interessante Perspektive „von unten“ – aus Sicht der Zivilbevölkerung. Besondere Beachtung verdient der Eintrag über Napoleons Besuch in Pressburg – ein Thema, das in der Vergangenheit viel diskutiert wurde. Zur Wahrung der Authentizität bleibt in der Transkription des Textes die ursprüngliche Schreibung, einschließlich der Großbuchstabenverwendung, erhalten. Abgekürzte Wörter werden in eckigen Klammern ausgeschrieben. Die Zwischentitel erscheinen im Manuskript als Randnotizen zu den jeweiligen Absätzen.

Zoznam použitých prameňov a literatúry / List of references and literature

Primárne zdroje / Primary sources

Archívy a archívne pramene / Archives and Archives sources

- Štátny archív v Bratislave, Bratislavské kláštory, Kapucíni, IV. B. 3. b. Knihy kapucínov,
2. Historia domestica, Annales P. P. Capucinatorum.

Publikované pramene / Source editions and Published editions

BIANCHI, Friedrich Freiherr von. *Vertheidigung des Brückenkopfes vor Preßburg, im Jahre 1809*. Preßburg : Karl Kaspar Snischek, 1811. 106 s.

ČAPO, Matej. Napoleonské vojny vo vzťahu k Prešporku očami vinohradníckej rodiny. In: *Vojenská história*, 2024, roč. 28, č. 2, s. 7 – 18. ISSN 1335-3314.

ČAPO, Matej. Svedectvo Gregora Dankovského o obliehaní Prešporka v roku 1809. In: *Vojenská história*, 2023, roč. 27, č. 2, s. 84 – 97. ISSN 1335-3314.

ČAPO, Matej. Udalosti francúzsko-rakúskej vojny roku 1809 vo vzťahu k Prešporku zaznamenané v kronike Milosrdných bratov. In: *Vojenská história*, 2023, roč. 27, č. 4, s. 89 – 100. ISSN 1335-3314.

Dobová tlač / Period print

Preßburger Zeitung, 1809, roč. 45, č. 36, s. 417.

Preßburger Zeitung, 1809, roč. 45, č. 60, s. 639.

Sekundárne zdroje / Secondary sources

Monografie / Monographs

ORTVAY, Tivadar. *Ulice a námestia Bratislavy. Ferdinandovo mesto*. Bratislava : Albert Marenčin – Vydavateľstvo PT, 2017. 139 s. ISBN 978-80-8114-958-0.

ORTVAY, Tivadar. *Ulice a námestia Bratislavy. Podhradie*. Bratislava : Albert Marenčin – Vydavateľstvo PT, 2017. 134 s. ISBN 978-80-569-0101-4.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách / Articles in Journals, Chapters in Monographs

ČAPO, Matej. Napoleonova návšteva Bratislavy v roku 1809 v kontexte jeho inšpekčnej cesty do Uhorska. In: HUPKO, Daniel (ed.). *Bratislava. Zborník Múzea mesta Bratislavy*, 2020, roč. 32, s. 222 – 235. ISSN 978-80-89636-47-1.

ČAPO, Matej. Napoleonské vojny a stredná Európa. In: MÚCSKA, Vincent – RYBÁR, Lukáš – ROŠKOVÁ, Daniela (eds.). *Stredná Európa v premenách času. Štúdie k sociálnym dejinám. Druhý zväzok*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2023, s. 95 – 107. ISBN 978-80-224-2032-7.

ČAPO, Matej. Okupácia Bratislavy v roku 1809. In: RYBÁR, Lukáš – ŠKORVANKOVÁ, Eva (eds.). *Acta historica Posoniensia XXXII. Historické štúdie*, 2017, s. 62 – 83. ISBN 978-80-8127-183-0.

ČAPO, Matej. Vernému Prešporku od cisára. Príbeh busty Františka I. In: *Historická revue*, 2022, roč. 33, č. 5, s. 50 – 53. ISSN 1335-6550.

ČAPO, Matej. Zaopatrovanie okupačných vojsk v Prešporku v období napoleonských vojen. In: MÚCSKA, Vincent – RYBÁR, Lukáš – ROŠKOVÁ, Daniela (eds.). *Stredná Európa v premenách času. Štúdie k sociálnym dejinám. Druhý zväzok*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2023, s. 719 – 731. ISBN 978-80-224-2032-7.

ŠPIRKO, Dušan – LUPTÁK, Miroslav. Obrana bratislavského predmostia vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809. In: *Vojenská história*, 2002, roč. 6, č. 1, s. 3 – 28. ISSN 1335-3314.

VYČISLÍK, Alojz. Napoleonské vojny a Bratislava. In: KALESNÝ, František (ed.). *Bratislava. Spisy Mestského múzea v Bratislave*, zv. IV. Martin : Osveta, 1969, s. 209 – 256.

WRETZL, František. Bratislavské předmostí v r. 1809. In: *Vojenské rozhledy. Revue militaire tchécoslovaque*, 1923, roč. 4, č. 1, s. 1 – 20.

O autorovi / About the Author

Mgr. Matej ČAPO, PhD.

Ministerstvo financií SR, Štefanovičova 5, 817 82 Bratislava, Slovenská republika

e-mail: capo.mato@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5284-5468>